

Arbeidsmarktpositie van schoolverlaters uit het voortgezet onderwijs

R. K. W. van der Velden en M. H. Wieling

Samenvatting

Het in beeld brengen van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters van een bepaald opleidingstype is voor verschillende doelgroepen van groot belang. In de eerste plaats kan men daarbij denken aan het nut voor de studie- en beroepskeuzevoorlichting, waarbij naast persoonlijke capaciteiten en voorkeuren, ook arbeidsmarktoverwegingen een rol kunnen spelen. Daarnaast is de informatie over de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters vanzelfsprekend van belang voor het onderwijs- en arbeidsmarktbeleid in het algemeen. In dit artikel wordt op basis van de resultaten van een groot-schalige schoolverlatersenquête, de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (AVO), het lager beroepsonderwijs (LBO) en middelbaar beroepsonderwijs (MBO) in beeld gebracht met behulp van een aantal kernindicatoren van de arbeidsmarktsituatie. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen *actuele* en *risico-indicatoren*. Tenslotte wordt door het combineren van actuele en risico-indicatoren een algeheel beeld gegeven van de arbeidsmarktpositie van de schoolverlaters.

Inleiding

In aansluitingsonderzoek wordt de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters vaak getypeerd aan de hand van slechts een enkel kengetal, zoals het werkloosheidspercentage of het gemiddelde functieniveau¹. Voor een evenwichtige beschouwing van de arbeidsmarktpositie is het evenwel van belang om over meerdere kernindicatoren te beschikken die de verschillende aspecten van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt belichten. In dit artikel wordt een aantal kernindicatoren naar voren gehaald (zie ook De Grip, Van der Vel-

den & Wieling, 1993):

- de omvang van de werkloosheid;
- de mate van onderbenutting;
- de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid;
- de uitwijkmogelijkheden naar andere beroepen.

De genoemde indicatoren kunnen worden onderscheiden in *actuele* en *risico-indicatoren*. De actuele indicatoren geven een beeld van de huidige aansluitingsproblematiek. Het gaat hier om indicatoren die in beginsel van jaar op jaar (sterk) kunnen variëren. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen *kwantitatieve* aansluitingsproblemen of *absorptieproblemen* enerzijds en *kwalitatieve* aansluitingsproblemen of *benuttingsproblemen* anderzijds. De kwantitatieve aansluitingsproblemen worden geïndiceerd door het werkloosheidspercentage, de kwalitatieve door het percentage werkenden met een functie beneden het opleidingsniveau ('onderbenuttingsproblemen'). Op basis van de relatie tussen het werkloosheidspercentage en de mate van onderbenutting kan een typering worden gegeven van de actuele aansluitingsproblematiek voor verschillende opleidingen. Tussen beide indicatoren kan een negatief verband bestaan, implicerend dat veel schoolverlaters uitwijken naar beroepen met een lager functieniveau, waardoor de werkloosheid laag is. Er kan echter ook sprake zijn van een positief verband; de noodzaak om uit te wijken naar beroepen met een lager functieniveau is immers groter wanneer schoolverlaters geen baan kunnen krijgen die qua niveau aansluit op de gevolgde opleiding.

De risico-indicatoren karakteriseren de risico's die de schoolverlaters van de diverse opleidingen ondervinden. Deze indicatoren belichten een aantal meer stabiele kenmerken van het marktsegment waarop men opereert. De *conjunctuurgevoeligheid* van een opleiding geeft daarbij aan hoe stabiel de werkgelegen-

heidssituatie is in het segment waarvoor wordt opgeleid. Een hoge conjunctuurgevoeligheid betekent dat de omvang van de werkgelegenheid sterk aan fluctuaties onderhevig is. De *beroepenspreiding* geeft aan in hoeverre schoolverlaters afhankelijk zijn van de werkgelegenheidsontwikkeling binnen één segment, en in hoeverre er uitwijkmogelijkheden zijn naar andere beroepen. Op basis van de relatie tussen de conjunctuurgevoeligheid en de beroepenspreiding kan worden nagegaan of de schoolverlaters een gunstigere positie innemen met betrekking tot de risico's op de arbeidsmarkt. Dit is het geval bij een lage conjunctuurgevoeligheid en een hoge beroepenspreiding. In deze situatie is de werkgelegenheidssituatie op langere termijn redelijk stabiel en heeft men veel uitwijkmogelijkheden. In de tegenovergestelde situatie is de werkgelegenheidsontwikkeling onstabiel en heeft men weinig uitwijkmogelijkheden; deze schoolverlaters hebben te maken met veel risico's op de arbeidsmarkt. De combinatie van actuele en risico-indicatoren geeft een beeld van de *algehele arbeidsmarktpositie* van schoolverlaters van een bepaalde opleidingen.

De combinatie van indicatoren maakt het mogelijk een goed inzicht te krijgen in de arbeidsmarktpositie van de verschillende opleidingen. In de eerste plaats is dit van belang voor degenen die bij de keuze van een opleiding mede uitgaan van de arbeidsmarktperspectieven. De combinatie van arbeidsmarktindicatoren geeft niet alleen een beeld van de actuele situatie maar ook van de mogelijke veranderingen hierin in de loop van de tijd. Daarnaast kan de combinatie van indicatoren van belang zijn voor het beoordelen van de zinvolheid van bepaalde beleidsmaatregelen die gericht zijn op het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond, zoals het reguleren van leerlinginstroom en het verbreden van een opleiding.

Het hierboven geschetste kader kan worden gebruikt om de arbeidsmarktpositie van opleidingen te typeren. In dit artikel wordt dit geïllustreerd aan de hand van cijfers over de arbeidsmarktintrede van schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (AVO), het lager beroepsonderwijs (LBO) en middelbaar beroepsonderwijs (MBO). De opzet van dit ar-

tikel is als volgt: eerst wordt kort ingegaan op de data op basis waarvan de genoemde kernindicatoren zijn bepaald. Vervolgens worden de beide indicatoren besproken die betrekking hebben op de actuele aansluitingsproblematiek. Daarna wordt ingegaan op de beide risico-indicatoren en hun onderlinge relatie. In aanvulling hierop zal op basis van zowel de actuele als de risico-indicatoren, een algehele typering worden gegeven van de arbeidsmarktpositie van de schoolverlaters.

1 Data

Enkele jaren geleden is het initiatief genomen tot het RUBS-project (Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters). Het RUBS-project is een grootschalig onderzoek waarmee een periodiek herhaalde registratie van de uitstroom en bestemming van gediplomeerde en voortijdige schoolverlaters uit het voltijd onderwijs wordt beoogd. Het voornaamste onderdeel vormt een schriftelijke enquête onder schoolverlaters van het AVO, het LBO en MBO, een klein jaar na het beëindigen van de opleiding. Het doel van deze enquête is het achterhalen van de 'eerste bestemming' van de schoolverlaters, waardoor enerzijds een actueel beeld wordt verkregen van de positie op de arbeidsmarkt van de schoolverlaters en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor bepaalde opleidingscategorieën en anderzijds meer inzicht wordt verkregen in de bestemming in het vervolgonderwijs.

Bij het RUBS-project van 1992 is voor het eerst met behulp van subsidies een landelijke steekproef gerealiseerd over de volle breedte van het AVO, LBO en MBO². In totaal zijn in het voorjaar van 1992 ongeveer 80.000 gediplomeerde en voortijdige schoolverlaters benaderd, verspreid over vijftien zogenaamde opleidingsclusters. De respons bedroeg ongeveer 55%, zodat voor ruim 44.000 schoolverlaters informatie is verkregen over de bestemming ongeveer een jaar na het verlaten van de opleiding en de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de bezigheden op het moment van enquêteren. Het gaat daarbij om schoolverlaters die in het schooljaar 1990/1991 een opleiding in het voortgezet onderwijs hebben verlaten.

Bij het trekken van de steekproef voor het RUBS-project van 1992 is getracht te komen tot een redelijke spreiding naar opleiding en regio, hetgeen het mogelijk maakt om voor alle in het onderzoek onderscheiden opleidingen betrouwbare informatie te geven. Door deze manier van steekproeftrekken kunnen echter kleinere regio's en kleinere opleidingsclusters oververtegenwoordigd zijn. Daarnaast kan, omdat door additionele financiering in bepaalde regio's extra metingen hebben plaatsgevonden, ook een ongelijke spreiding naar opleiding en regio optreden. Derhalve is de gehele steekproef naderhand teruggewogen naar de landelijke verdeling.

De in dit artikel besproken resultaten hebben betrekking op de vijftien opleidingsclusters die in de steekproef zijn onderscheiden. In het AVO is een drietal clusters onderscheiden, namelijk het MAVO, HAVO en VWO. Daarnaast wordt het LBO, het MBO en het kort middelbaar beroepsonderwijs (KMBO) onderverdeeld in telkens vier opleidingsclusters, namelijk agrarisch, technisch, economisch-administratief en verzorgend. Binnen deze opleidingsclusters wordt een groot aantal opleidingsrichtingen onderscheiden. Ten be-

hoeve van de overzichtelijkheid wordt in dit artikel uitgegaan van opleidingsclusters. De basisgegevens laten echter een grotere desagregatie met betrekking tot opleiding toe. Voor de werkloosheid, onderbenutting en beroepspreiding wordt voor de onderliggende opleidingsrichtingen de laagste en hoogste waarde gepresenteerd voor de desbetreffende kernindicator.

De resultaten in deze analyse hebben betrekking op gediplomeerde schoolverlaters. Alleen bij hen kan immers eenduidig worden vastgesteld welke bijdrage de gevolgde opleiding levert aan de positie van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Met betrekking tot de voortijdige schoolverlaters is het namelijk niet duidelijk of de vorige afgemaakte opleiding, ofwel het aantal gevolgde schooljaren op de laatste gevolgde opleiding de typering van de arbeidsmarktpositie bepaalt³. Daarbij worden tot de gediplomeerden gerekend diegenen die met een diploma, deelcertificaat of getuigschrift de opleiding hebben verlaten.

Tabel 1
Werkloosheidspercentage per opleidingscluster

Opleidingscluster		aantal	%	laagste %	hoogste %
LBO	GEDIPLOMEERD	3.299	4		
w.v.	agrarisch	281	3	2	4
	technisch	1.929	2	0	7
	econ.-admin.	451	7	0	9
	verzorgend	637	9	6	10
KMBO	GEDIPLOMEERD	1.049	7		
w.v.	agrarisch	50	8	-	-
	technisch	375	3	1	5
	econ.-admin.	459	9	5	10
	verzorgend	124	9	9	9
MBO	GEDIPLOMEERD	5.933	4		
w.v.	agrarisch	427	1	0	3
	technisch	1.563	3	1	5
	econ.-admin.	2.097	4	0	8
	verzorgend	1.717	4	1	13
AVO	GEDIPLOMEERD	2.819	6		
w.v.	MAVO	1.348	7	-	-
	HAVO	912	5	-	-
	VWO	559	5	-	-

- = slechts één richting onderscheiden

2 Actuele indicatoren

Werkloosheid

Het werkloosheidspercentage geeft een beeld van de actuele kwantitatieve aansluitingsproblemen tussen vraag en aanbod op de verschillende arbeidsmarktsegmenten. In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de werkloosheidspercentages⁴ van de onderscheiden opleidingsclusters. Bovendien worden per opleidingscluster ook de laagste en de hoogste voorkomende werkloosheidspercentages van de onderliggende richtingen gepresenteerd.

De werkloosheidspercentages van LBO-agrarisch en technisch zijn relatief laag, terwijl voor het LBO-economisch-administratief en voor verzorgend respectievelijk werkloosheidspercentages van 7% en 9% gelden. Het verschil tussen de hoogste en laagste werkloosheidspercentages is met name voor het technisch en economisch-administratief onderwijs op LBO-niveau groot. Met betrekking tot het KMBO is de werkloosheid onder de technisch geschoolden laag. De overige opleidingsclusters in het KMBO worden gekenmerkt door een werkloosheid van ongeveer 9%. Voor het KMBO-technisch en economisch-administratief treedt er enig verschil op in de werk-

loosheidspercentages van de onderliggende richtingen, terwijl de richtingen behorend tot het KMBO-verzorgend geen verschil laten zien. Het werkloosheidspercentage voor de gediplomeerde MBO-ers is 4%, waarbij het MBO-agrarisch in gunstige zin opvalt met slechts 1% werkloosheid. Voor het MBO is vooral bij het economisch-administratief en verzorgend onderwijs sprake van een grote variatie in werkloosheidspercentages in de onderliggende richtingen. Voor de AVO-gediplomeerden is de werkloosheid iets hoger; oplopend van 5% voor het VWO tot 7% voor het MAVO.

Onderbenutting

In de enquête is gevraagd naar het minimaal vereiste opleidingsniveau voor de ten tijde van de enquête uitgeoefende functie. Indien dit onder het daadwerkelijk gevolgde niveau ligt, wijst dat op een potentiële onderbenutting van capaciteiten bij de uitoefening van de functie. Voor het vaststellen van de onderbenutting is het niveau van de voltooide opleiding vergeleken met het opleidingsniveau dat werd vereist bij de op het moment van enquêteren uitgeoefende functie.

Met betrekking tot het interpreteren van de

Tabel 2
Percentage onderbenutting per opleidingscluster

Opleidingscluster		aantal	%	laagste %	hoogste %
LBO	GEDIPLOMEERD	2.883	23		
w.v.	agrarisch	252	34	33	36
	technisch	1.705	14	7	22
	econ.-admin.	386	37	23	57
	verzorgend	540	36	31	47
KMBO	GEDIPLOMEERD	753	48		
w.v.	agrarisch	35	51	-	-
	technisch	247	39	28	53
	econ.-admin.	331	56	56	56
	verzorgend	105	48	46	52
MBO	GEDIPLOMEERD	4.494	22		
w.v.	agrarisch	297	27	16	36
	technisch	944	18	8	38
	econ.-admin.	1.592	19	4	34
	verzorgend	1.550	26	11	92
AVO	GEDIPLOMEERD	2.390	54		
w.v.	MAVO	1.165	42	-	-
	HAVO	742	67	-	-
	VWO	483	65	-	-

⁴ = slechts één richting onderscheiden

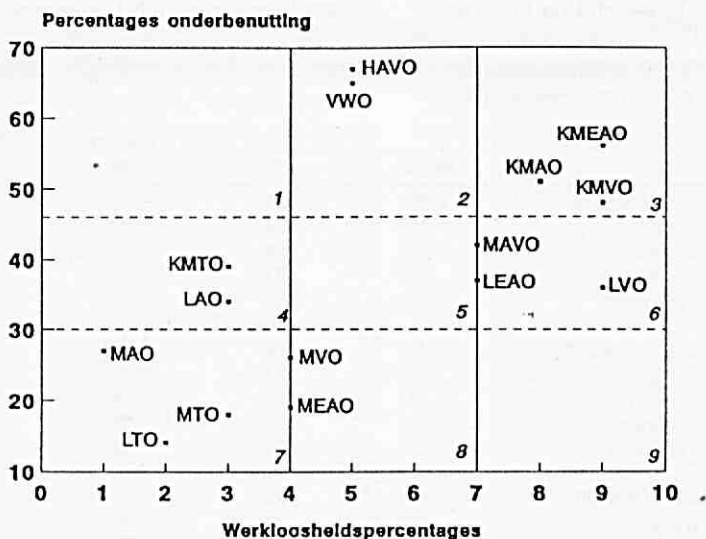
resultaten moet worden opgemerkt, dat het hier gaat om startfuncties, waarbij mogelijk nog doorgroei mogelijkheden naar een niveau dat aansluit bij de gevolgde opleiding aanwezig zijn. Een hoog onderbenuttingspercentage geeft echter een indicatie van een slechte marktpositie voor de desbetreffende opleiding. In Tabel 2 zijn de resultaten van deze vraag opgenomen. Bovendien worden per opleidingscluster ook de laagste en de hoogste voorkomende onderbenuttingspercentages van de onderliggende richtingen gepresenteerd.

Uit Tabel 2 blijkt dat een relatief klein percentage van de gediplomeerden van LBO-technisch aangeven dat zij worden onderbenut in hun functie. Bij de overige clusters in het LBO ligt het percentage van onderbenutting rond de 35%. Daarbij valt op dat voor het economisch-administratief onderwijs het verschil in onderbenuttingspercentages voor de onderliggende richtingen zeer groot is, terwijl het agrarisch onderwijs veel minder variatie vertoont. Bij het KMBO geeft gemiddeld de helft van de gediplomeerden aan dat ze een functie hebben beneden hun opleidingsniveau. Deze onderbenutting ligt relatief het laagst bij

het technisch onderwijs, maar daar geldt tevens dat de variatie tussen de opleidingen het grootst is. De mate van onderbenutting is voor het MBO lager dan voor het KMBO. Ongeveer een kwart van de gediplomeerden uit het MBO-agrarisch en verzorgend zegt dat het vereiste opleidingsniveau lager is dan het daadwerkelijk gevolgde niveau. MBO-technisch en economisch-administratief vertonen een lager onderbenuttingspercentage. Het verschil tussen de laagste en hoogste onderbenuttingspercentages voor de onderliggende opleidingsrichtingen zijn voor alle onderscheiden opleidingsclusters op MBO-niveau vrij groot, met name bij het verzorgend onderwijs. Met betrekking tot het AVO geldt dat een relatief hoog aandeel zegt dat het vereiste opleidingsniveau lager is dan het gevolgde niveau. Dit geldt met name voor het HAVO en VWO.

3 Typering actuele aansluitingsproblematiek

In Figuur 1 worden de werkloosheidspercentages afgezet tegen de percentages onderbenutting. Gezamenlijk geven deze indicatoren een



LAO = LBO-agrarisch
 LTO = LBO-technisch
 LEAO = LBO-econ.-admin.
 LVO = LBO-verzorgend
 KMAO = KMBO-agrarisch
 KMTO = KMBO-technisch

KMEAO = KMBO-econ.-admin.
 KMVO = KMBO-verzorgend
 MAO = MBO-agrarisch
 MTO = MBO-technisch
 MEAO = MBO-econ.-admin.
 MVO = MBO-verzorgend

Figuur 1. De actuele aansluitingsproblematiek van de opleidingsclusters op basis van werkloosheid en onderbenutting

beeld van de actuele aansluitingsproblematiek voor de verschillende opleidingsclusters, respectievelijk in kwantitatief en kwalitatief opzicht. Het verband tussen beide indicatoren kan tweeledig zijn. Een negatief verband impliceert dat veel schoolverlaters uitwijken naar beroepen met een lager functieniveau, waardoor de werkloosheid laag is. Aan de andere kant kan er een positief verband tussen beide variabelen bestaan. De noodzaak om uit te wijken naar beroepen met een lager functieniveau is immers groter wanneer schoolverlaters geen baan kunnen krijgen die qua functieniveau aansluit op de gevolgde opleiding. Deze tweede relatie lijkt duidelijk door Figuur 1 te worden bevestigd.

De relatie tussen de werkloosheidspercentages en de percentages onderbenutting maakt het mogelijk een uitspraak te doen over de actuele aansluiting van gediplomeerde schoolverlaters van de onderscheiden opleidingsclusters op de arbeidsmarkt. Aan beide indicatoren wordt een kwalitatieve typering gegeven⁵, die het mogelijk maakt de verschillende opleidingsclusters op inzichtelijke wijze ten opzichte van elkaar te positioneren. Dit resulteert in een onderverdeling van Figuur 1 in negen vlakken.

Er is sprake van een slechte actuele aansluiting voor schoolverlaters uit een bepaald opleidingscluster, indien het werkloosheidspercentage hoog is en het percentage onderbenutting eveneens (vlak 3). In dit geval is namelijk de kans op werk gering en als de schoolverlaters werk vinden is dit vaak op een relatief laag niveau. In deze situatie bevinden zich de opleidingsclusters KMBO-agrarisch, economisch-administratief en verzorgend. Er is sprake van een matige actuele aansluiting indien een opleiding op één van beide indicatoren slecht scoort en op de andere gemiddeld. Dit is het geval bij het HAVO en VWO (vlak 2) en bij het LBO-verzorgend (vlak 6).

Bij een geringe werkloosheid en een lage mate van onderbenutting kan men daarentegen spreken van een zowel in kwalitatief als in kwantitatief opzicht goede aansluiting van de opleiding op de arbeidsmarkt (vlak 7). De gediplomeerde schoolverlaters hebben namelijk een grote kans op werk op een aansluitend niveau. Dit betekent dat voor het technisch onderwijs op LBO- en MBO-niveau en het MBO-

agrarisch, economisch-administratief en verzorgend van een goede actuele aansluiting kan worden gesproken. Indien een opleiding gunstig scoort op één van beide indicatoren en gemiddeld op de ander kan gesproken worden van een redelijke aansluiting. Dit is het geval bij het agrarisch onderwijs op LBO-niveau en het technisch onderwijs op KMBO-niveau (vlak 4).

Met betrekking tot vlak 1 kan worden opgemerkt dat de kans op werk relatief hoog is, maar dat het niveau van het werk niet goed aansluit op de gevolgde opleiding. Vlak 9 kenmerkt zich daarentegen door een relatief kleine kans op werk, maar als men werk heeft gevonden is dit wel op een aansluitend niveau. In deze twee laatstgenoemde vlakken liggen geen van de onderscheiden opleidingsclusters. Bij de clusters MAVO en LBO economisch-administratief is sprake van een gemiddelde actuele aansluiting.

4 Risico-indicatoren

Conjunctuurgevoeligheid

Om na te gaan of de huidige werkgelegenheids-situatie van tijdelijke of meer permanente aard is, is de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid per opleidingscluster berekend. De conjunctuurgevoeligheid geeft een beeld van de mate van werkzekerheid van de werkgelegenheid in de sectoren waar de schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond terecht komen. In de afzonderlijke bedrijfssectoren is de reactie van de werkgelegenheid op conjunctuurschommelingen *in het verleden* nogal verschillend geweest, hetgeen per bedrijfssector wordt uitgedrukt in een fluctuatie-index. Vervolgens worden uit deze fluctuatie-indices voor bedrijfssectoren, fluctuatie-indices voor de verschillende opleidingsclusters afgeleid, door de indices van de sectoren te wegen met de aandelen van de sectoren in de totale werkgelegenheid van het desbetreffende opleidingscluster. Daarbij wordt verondersteld dat de werkgelegenheid van de verschillende opleidingsclusters binnen een bedrijfstak in gelijk mate fluctueert (zie Wieling, De Grip & Van der Velden, 1992).

De conjunctuurindicator is van belang bij het beoordelen van de fluctuaties die kunnen optreden in de omvang van de werkgelegen-

Tabel 3

Conjunctuurgevoeligheid per opleidingscluster

Opleidingscluster		conjunctuurindicator
LBO	GEDIPLOMEERD	1.90
w.v.	agrarisch	1.40
	technisch	2.20
	econ.-admin.	1.50
	verzorgend	1.49
KMBO	GEDIPLOMEERD	1.88
w.v.	agrarisch	1.31
	technisch	2.55
	econ.-admin.	1.58
	verzorgend	1.53
MBO	GEDIPLOMEERD	1.62
w.v.	agrarisch	1.21
	technisch	2.00
	econ.-admin.	1.53
	verzorgend	1.58
AVO	GEDIPLOMEERD	1.49
w.v.	MAVO	1.51
	HAVO	1.48
	VWO	1.48

heid. Bij sterk conjunctuurgevoelige opleidingsclusters moet rekening worden gehouden met een onzekere werkgelegenheidssituatie op langere termijn. Dit kan betekenen dat de kansen op (behoud van het) werk, zoals dat onder meer tot uitdrukking komt in het werkloosheidspercentage, door de jaren heen sterk kan fluctueren. Tabel 3 geeft de resultaten weer van de conjunctuurindicator per opleidingscluster. Voor de onderscheiden clusters agrarisch onderwijs is er sprake van een lage conjunctuurgevoeligheid, hetgeen betekent dat deze groep schoolverlaters wordt gekenmerkt door een relatief stabiele werkgelegenheidssituatie. Daarentegen laat het technisch onderwijs op de verschillende niveaus een zeer hoge conjunctuurindicator zien. Met andere woorden, de werkgelegenheidssituatie voor het technisch onderwijs is relatief veel minder stabiel. De conjunctuurgevoeligheid voor het economisch-administratief en verzorgend onderwijs en het algemeen voortgezet onderwijs ligt hier tussen in.

Uitwijkmogelijkheden

Van Hoof en Dronkers (1980) bekritisieren de nogal eens gemaakte veronderstelling dat er sprake zou zijn van een directe en exclusieve relatie tussen opleidingen en beroepen. Dit *naïeve model* van de arbeidsmarkt negeert ten

onrechte de bestaande flexibiliteit in de aansluiting tussen opleidingen en beroepen. Enerzijds kunnen schoolverlaters met een bepaalde opleiding in geheel verschillende beroepen terecht komen en anderzijds worden veel beroepen uitgeoefend door arbeidskrachten met een geheel verschillende opleidingsachtergrond. Het naïeve model impliceert dat een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt kan worden bewerkstelligd door de scholing van het arbeidsaanbod perfect te laten aansluiten op de gevraagde kwalificaties. Volgens het *flexibiliteitsmodel*, dat Van Hoof en Dronkers naar voren brengen, is echter veeleer een verbreding van het kwalificatieprofiel van de schoolverlaters het aangewezen middel om aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt te verbeteren. In dat geval is het van groot belang om een indicatie te hebben van de bestaande flexibiliteit van schoolverlaters (zie ook De Grip & Heijke, 1989).

Een maatstaf die een indicatie geeft van de bestaande flexibiliteit op de arbeidsmarkt is de *Gini-Hirschman coëfficiënt* (Sheldon, 1985; Warnken, 1986). Op basis van deze maatstaf wordt de beroepenspreiding van de verschillende opleidingscategorieën bepaald. Het grote voordeel van deze indicator is dat hij zeer makkelijk is te interpreteren. De indicator neemt waarden aan tussen 0 en 1. De beroepensprei-

ding van opleidingen is 0 als de opleiding slechts in één beroep voorkomt en 1 als de opleiding gelijkmatig over alle beroepen is verspreid. De situaties van een exclusieve relatie tussen opleidingen en beroepen (coëfficiënt is 0) en van volledige flexibiliteit (coëfficiënt is 1) kunnen worden gezien als twee ideaaltypische extremen (zie De Grip & Heijke, 1989). Meestal zal de relatie tussen opleiding en beroep *niet* worden gekenmerkt door een exclusieve relatie of een situatie van volledige flexibiliteit. De relatie tussen beroep en opleiding ligt waarschijnlijk tussen deze twee extremen in. Met behulp van flexibiliteitsindicatoren kunnen de uitwijkmogelijkheden die men heeft, wanneer men kiest voor een bepaald opleidingstype, worden aangegeven. Bovendien geven deze indicatoren een indruk van de mate waarin men zich met de keuze van een studie of beroep vastlegt voor een specifieke loopbaan.

Overigens moet worden opgemerkt dat de gepresenteerde spreidingsindicatoren niet betrekking hebben op de potentiële flexibiliteit,

maar op de feitelijk opgetreden flexibiliteit (De Grip & Heijke, 1989). Een lage Gini-Hirschman coëfficiënt betekent bijvoorbeeld niet automatisch dat een schoolverlater uit een bepaald opleidingstype slechts in één of enkele beroep(en) terecht *kan* komen. Een eenduidige beoordeling van de arbeidsmarktpositie kan daarom pas worden gegeven als de spreidingsindicatoren in samenhang met andere indicatoren worden bekeken (zie ook Wieling et al., 1992)⁶.

In Tabel 4 wordt per opleidingscluster het gemiddelde van de coëfficiënten voor de beroepsgroepspreiding van de onderliggende opleidingsrichtingen weergegeven, waarbij ook de laagste en de hoogste voorkomende waarde van de beroepsgroepspreiding per richting voor het desbetreffende cluster wordt gepresenteerd.

Met betrekking tot de onderscheiden opleidingsclusters in het LBO valt op dat de gemiddelde beroepsgroepspreiding het laagste is voor het technisch en verzorgend onderwijs op dit niveau. Tevens is het verschil tussen de

Tabel 4
Beroepsgroepspreiding per opleidingscluster

Opleidingscluster		beroepenspreiding (alle beroepen)			beroepenspreiding (alleen beroepen op aansluitend niveau)		
		gem. waarde	laagste waarde	hoogste waarde	gem. waarde	laagste waarde	hoogste waarde
LBO w.v.	GEDIPLOMEERD						
	agrarisch	0.90	0.90	0.91	0.89	0.89	0.89
	technisch	0.77	0.63	0.94	0.72	0.58	0.94
	econ.-admin. verzorgend	0.82 0.76	0.75 0.60	0.87 0.87	0.80 0.69	0.71 0.38	0.87 0.87
KMBO w.v.	GEDIPLOMEERD						
	agrarisch	0.85	-	-	0.77	-	-
	technisch	0.86	0.78	0.91	0.82	0.69	0.89
	econ.-admin. verzorgend	0.71 0.74	0.60 0.67	0.82 0.81	0.64 0.55	0.51 0.38	0.77 0.73
MBO w.v.	GEDIPLOMEERD						
	agrarisch	0.65	0.57	0.71	0.61	0.45	0.72
	technisch	0.73	0.35	0.93	0.70	0.29	0.90
	econ.-admin. verzorgend	0.78 0.68	0.64 0.50	0.88 0.85	0.75 0.59	0.62 0.30	0.87 0.80
AVO w.v.	GEDIPLOMEERD						
	MAVO	0.88	-	-	0.89	-	-
	HAVO	0.91	-	-	0.87	-	-
	VWO	0.90	-	-	0.83	-	-

⁶ = slechts één richting onderscheiden

laagste en hoogste waarde voor deze clusters het grootst. In vergelijking met het LBO, kent het cluster economisch-administratief van het KMBO een relatief kleine gemiddelde spreiding en is de range relatief groot. De omgekeerde situatie doet zich voor bij het cluster technisch van het KMBO. Hier is de gemiddelde spreiding in vergelijking met het LBO groter en is de range kleiner. Tabel 4 laat voor het MBO zien dat de clusters agrarisch en verzorgend de laagste gemiddelde beroepsgroepspreiding hebben, terwijl het economisch-administratieve onderwijs een hogere gemiddelde spreidingscoëfficiënt vertoont. Daarnaast is het opvallend dat voor het MBO-technisch het verschil tussen de hoogste en laagste Gini-Hirschman coëfficiënt zeer aanzienlijk is. Voor de onderscheiden opleidingsclusters in het AVO geldt een hoge beroepsgroepspreiding.

In Tabel 4 wordt eveneens per opleidingscluster het gemiddelde van de coëfficiënten voor de beroepsgroepspreiding van de onderliggende opleidingsrichtingen gepresenteerd, waarbij rekening wordt gehouden met het vereiste opleidingsniveau. Dat wil zeggen dat bij het bepalen van de Gini-Hirschman coëfficiënt alleen de schoolverlaters worden meegenomen waarvoor het opleidingsniveau dat vereist is voor de baan die ze op het moment van de meting uitoefenen niet lager is dan het niveau van de opleiding die ze hebben afgesloten. Ook nu wordt de laagste en de hoogste voorkomende waarde van de beroepsgroepspreiding per richting voor het desbetreffende cluster weergegeven.

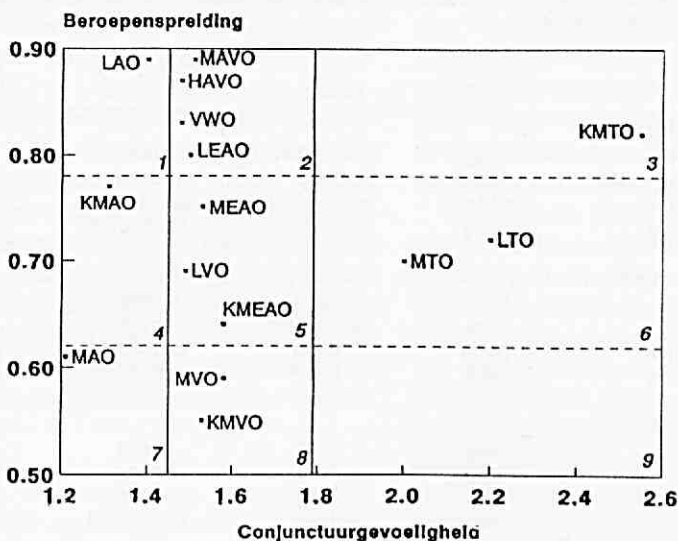
De beroepsgroepspreiding die rekening houdt met het vereiste opleidingsniveau is voor het LBO-technisch en verzorgend lager dan wanneer het vereiste opleidingsniveau niet wordt meegenomen. Bovendien is het verschil tussen de hoogste en laagste waarde groter. Bij het KMBO geldt dat voor alle clusters, met uitzondering van KMBO-technisch, de spreidingscoëfficiënt aanzienlijk lager is en bovendien de variatie toeneemt. Indien met het vereiste opleidingsniveau rekening wordt gehouden is de gemiddelde spreiding het laagst voor KMBO-verzorgend, terwijl hier ook het verschil tussen de hoogste en laagste waarde het grootste is. Ten aanzien van het MBO blijkt uit Tabel 4 dat met name voor het verzorgend on-

derwijs de gemiddelde Gini-Hirschman coëfficiënt lager is, waarbij de variatie tussen de richtingen eveneens toeneemt. De spreidingscoëfficiënten van het HAVO en VWO zijn lager dan wanneer het vereiste opleidingsniveau niet wordt meegenomen. Het feit dat de beroepsgroepspreiding, waarbij rekening wordt gehouden met het vereiste opleidingsniveau, voor enkele opleidingsclusters beduidend lager is dan wanneer geen rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau, wijst er op dat als de gediplomeerden van deze clusters uitwijken naar een beroep buiten hun eigen beroepsdomein, men vaak terecht komt in een functie met een functieniveau dat lager is dan het voltooide opleidingsniveau. Daarbij blijkt ook dat dit effect verschillend is voor de onderliggende opleidingsrichtingen.

5 Typering van de risico's op de arbeidsmarkt

In Figuur 2 wordt de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid afgezet tegen de beroepspreiding van de schoolverlaters. Deze relatie geeft inzicht in de risico's die de schoolverlaters op de arbeidsmarkt ondervinden. Net als in Figuur 1 resulteert hier eveneens een onderverdeling in negen vlakken doordat aan beide indicatoren een kwalitatieve typering wordt gegeven.

Bij een hoge beroepsgroepspreiding en een lage conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid nemen de gediplomeerden een gunstige positie in ten aanzien van de risico's die zij op de arbeidsmarkt ondervinden (vlak 1). In dit geval is de werkgelegenheidssituatie op de langere termijn relatief stabiel. Bovendien is de arbeidsmarktflexibiliteit groot, waardoor er sprake is van veel uitwijkmogelijkheden naar andere beroepen. De gediplomeerde schoolverlaters van het agrarisch onderwijs op LBO-niveau bevinden zich in deze positie. Bij de vlakken 2 en 4 is sprake van een relatief gunstige situatie: een laag risico met betrekking tot de ene indicator en een gemiddeld risico met betrekking tot de andere indicator. De opleidingsclusters MAVO, HAVO, VWO, LBO economisch-administratief en KMBO-agrarisch bevinden zich in deze situatie.



LAO = LBO-agrarisch
 LTO = LBO-technisch
 LEAO = LBO-econ.-admin.
 LVO = LBO-verzorgend
 KMAO = KMBO-agrarisch
 KMTO = KMBO-technisch

KMEAO = KMBO-econ.-admin.
 KMVO = KMBO-verzorgend
 MAO = MBO-agrarisch
 MTO = MBO-technisch
 MEAO = MBO-econ.-admin.
 MVO = MBO-verzorgend

Figuur 2. De risico's op de arbeidsmarkt van de opleidingsclusters op basis van conjunctuurgevoeligheid en beroepenspreiding (voor beroepen op aansluitend of hoger functieniveau)

Bij een hoge conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid en een lage spreidingscoëfficiënt is er daarentegen sprake van veel risico's op de arbeidsmarkt voor de gediplomeerde schoolverlaters (vlak 9). In deze situatie is er sprake van een onzekere werkgelegenheidssituatie op langere termijn en bovendien weinig uitwijkmogelijkheden. Deze situatie doet zich bij geen van de onderscheiden opleidingsclusters voor. Wel is sprake van een relatief ongunstige situatie (een hoog risico bij de ene indicator en een gemiddeld risico bij de andere) bij de technische clusters op LBO- en MBO-niveau (vlak 6) en het verzorgend onderwijs op MBO- en KMBO-niveau (vlak 8).

Met betrekking tot de overige opleidingsclusters kan geen eenduidige uitspraak worden gedaan omtrent de risico's die de gediplomeerden op de arbeidsmarkt ondervinden. Bij het cluster KMBO-technisch (vlak 3) is bijvoorbeeld sprake van een instabiele werkgelegenheidssituatie, maar de uitwijkmogelijkheden naar andere beroepen zijn groot. Aangenomen mag worden dat indien de werkgelegenheidssituatie voor deze opleidingsclusters op een be-

paald moment ongunstig is, dit in zekere mate kan worden opgevangen doordat men kan uitwijken naar andere beroepen. Bij het MBO-agrarisch (vlak 7) is er weliswaar sprake van een stabiele werkgelegenheidssituatie, maar daar staat tegenover dat de beroepenspreiding klein is. Doordat de Gini-Hirschman coëfficiënt de *gerealiseerde* en niet de potentiële spreiding weergeeft is het hier echter onduidelijk in hoeverre een verslechtering van de werkgelegenheidssituatie kan worden opgevangen door uit te wijken naar andere beroepen. De opleidingsclusters KMBO- en MBO-economisch-administratief worden gekenmerkt door een gemiddelde positie met betrekking tot de risico's die de schoolverlaters op de arbeidsmarkt ondervinden.

6 Typering algehele arbeidsmarktpositie

De arbeidsmarktpositie van schoolverlaters wordt bepaald door zowel actuele als risico-indicatoren. In Tabel 5 wordt geprobeerd een

Tabel 5

De marktpositie van de opleidingsclusters

Opleidingscluster		werkloosheid	onderbenutting	conjunctuurindicator	beroepenspreiding*
LBO w.v.	GEDIPLOMEERD				
	agrarisch	laag	gemiddeld	laag	hoog
	technisch	laag	laag	hoog	gemiddeld
	econ.-admin. verzorgend	gemiddeld hoog	gemiddeld gemiddeld	gemiddeld gemiddeld	hoog gemiddeld
KMBO w.v.	GEDIPLOMEERD				
	agrarisch	hoog	hoog	laag	gemiddeld
	technisch	laag	gemiddeld	hoog	hoog
	econ.-admin. verzorgend	hoog hoog	hoog hoog	gemiddeld gemiddeld	gemiddeld laag
MBO w.v.	GEDIPLOMEERD				
	agrarisch	laag	laag	laag	laag
	technisch	laag	laag	hoog	gemiddeld
	econ.-admin. verzorgend	laag laag	laag laag	gemiddeld gemiddeld	gemiddeld laag
AVO w.v.	GEDIPLOMEERD				
	MAVO	gemiddeld	gemiddeld	gemiddeld	hoog
	HAVO	gemiddeld	hoog	gemiddeld	hoog
	VWO	gemiddeld	hoog	gemiddeld	hoog

* = alleen naar beroepen op aansluitend of hoger niveau

beeld te geven van de algehele arbeidsmarktpositie van de schoolverlaters van de verschillende opleidingsclusters op basis van een combinatie van de vier hierboven besproken indicatoren: de werkloosheidspercentages, de mate van onderbenutting, de conjunctuurgevoeligheid en de beroepenspreiding van de schoolverlaters. Het gaat daarbij om zowel de actuele aansluiting als de risico's die de schoolverlaters op de arbeidsmarkt ondervinden.

Wanneer zowel actuele indicatoren als risico-indicatoren in de beoordeling van de arbeidsmarktpositie van opleidingen worden betrokken dan lijkt een aantal clusters van opleidingen onderscheiden te kunnen worden. Bij sommige opleidingen kan zonder meer gesproken worden van een sterke positie op de arbeidsmarkt: de actuele aansluiting is goed terwijl de risico's die de schoolverlaters van deze opleidingen ondervinden op de arbeidsmarkt gemiddeld of laag zijn. Het betreft hier de opleidingen LBO-agrarisch en MBO economisch-administratief.

Een tweede cluster van opleidingen wordt getypeerd door een goede actuele aansluiting die echter gecombineerd gaat met relatief hoge risico's, hetzij vanwege een instabiele werkgelegenheidssituatie, hetzij vanwege beperkte

uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt. De technische opleidingen op LBO- en MBO-niveau en MBO-verzorgend bevinden zich in deze situatie.

De opleidingen LBO economisch-administratief en MAVO nemen een duidelijke middenpositie in. De actuele aansluiting is niet als goed, maar ook niet als slecht te karakteriseren, terwijl de risico's die de schoolverlaters op de arbeidsmarkt ondervinden betrekkelijk gering zijn.

Een vierde cluster van opleidingen wordt getypeerd door een slechte actuele aansluiting, gepaard aan gemiddelde of relatief lage risico's voor de betreffende schoolverlaters. Het betreft hier LBO-verzorgend, KMBO-agrarisch en economisch-administratief en HAVO en VWO. De zwakke positie die deze opleidingen op de arbeidsmarkt innemen wordt met name geïndiceerd door de hoge werkloosheid en hoge kans op onderbenutting. Het meer algemene karakter van deze opleidingen leidt er immers toe dat een relatief groot aantal verschillende beroepen kan worden uitgeoefend. Deze uitwijkmogelijkheden hebben echter niet geleid tot een lagere werkloosheid.

Een zeer slechte positie wordt ingenomen door de opleiding KMBO-verzorgend. Hier is

sprake van zowel een slechte actuele aansluiting in kwantitatief en kwalitatief opzicht als van beperkte uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt.

De opleidingen KMBO-technisch en MBO-agrarisch vallen minder goed te typeren. Bij beide opleidingsclusters is sprake van een goede actuele aansluiting. Bij het KMBO-technisch is echter sprake van een relatief instabiele werkgelegenheidssituatie die gepaard gaat met goede uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt. Bij het MBO-agrarisch is sprake van de omgekeerde situatie. In hoeverre beide risico-indicatoren elkaar opheffen is echter niet duidelijk.

7 Besluit

In dit artikel is een beeld geschetst van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters van het AVO, LBO en MBO. Daarbij is uitgegaan van meerdere indicatoren, waardoor recht wordt gedaan aan het inzicht dat het begrip arbeidsmarktpositie meerdere facetten omvat. Een viertal indicatoren stond in dit artikel centraal:

- de omvang van de werkloosheid;
- de mate van onderbenutting;
- de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid;
- de uitwijkmogelijkheden naar andere beroepen.

De eerste twee indicatoren geven tezamen een beeld van de actuele aansluitingsproblematiek in zowel kwantitatief als kwalitatief opzicht. De combinatie van conjunctuurgevoeligheid en beroepspreiding geeft inzicht in de risico's die de schoolverlaters van een bepaalde opleiding op de wat langere termijn ondervinden.

Juist de combinatie van deze indicatoren geeft een goed inzicht in de arbeidsmarktpositie van de verschillende opleidingsclusters. In de eerste plaats is deze informatie van belang voor degenen die bij de keuze van een bepaalde afstudeerrichting rekening willen houden met de arbeidsmarktperspectieven die de verschillende clusters bieden. Wanneer men alleen kijkt naar de actuele arbeidsmarktsituatie op het moment waarop men aan een opleiding begint, loopt men het risico dat deze arbeidsmarktsituatie sterk veranderd is, wanneer men

na het behalen van het diploma van de opleiding voor het eerst op zoek gaat naar een baan. Daarom is het van groot belang om daarnaast ook te kijken naar de risico's die de schoolverlaters van de verschillende opleidingsclusters op de arbeidsmarkt ondervinden (conjunctuurgevoeligheid, uitwijkmogelijkheden).

In de tweede plaats kunnen de typering van de arbeidsmarktpositie van direct belang zijn voor het beoordelen van de zinvolheid van bepaalde beleidsmaatregelen die zijn gericht op het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond, een beoordeling die afhankelijk is van de specifieke combinatie van indicatoren. Zo heeft het weinig zin de opleiding te verbreden, wanneer blijkt dat er reeds sprake is van een grote spreiding over beroepen. En een maatregel als het reguleren van de leerlingeninstroom lijkt alleen zin te hebben bij opleidingsclusters waar de beroepspreiding gering is en de stabiliteit van de werkgelegenheid hoog. Daarmee samenhangend kan een beleidsmaatregel die voor de ene opleiding goed uitpakt, voor de andere juist desastreus zijn, omdat ze een verschillende positie op de arbeidsmarkt innemen. Zo kan verbreding bij de ene opleiding leiden tot meer uitwijkmogelijkheden en dus meer kans op werk, maar bij een andere opleiding juist tot een zwakkere concurrentiepositie in het 'eigen' beroepsdomein aanleiding geven (zonder dat dit gecompenseerd wordt door een sterkere positie in nieuwe domeinen) en dus leiden tot een daling van de kansen op werk. Ook voor het beleid ten aanzien van een opleiding dient derhalve niet alleen gekeken te worden naar de actuele situatie op de arbeidsmarkt, maar tevens naar de risico's die de schoolverlaters op de arbeidsmarkt ondervinden.

Noten

- 1 Zie bijvoorbeeld Teulings en Webbink (1990) die een indicator construeren voor de 'arbeidsmarkt-relevantie' van opleidingen en daarbij slechts uitgaan van een enkele indicator (de werkloosheidsduur).
- 2 Deze subsidies waren afkomstig van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, het Landelijk Dienstverlenend Centrum (LDC) en het Lande-

- lijk COA-Beraad. Doordat enkele Regionale Besturen voor de Arbeidsvoorziening (RBA's) regionale subsidies ter beschikking hebben gesteld, zijn daarnaast in de desbetreffende gebieden additionele metingen uitgevoerd. De Contactcentra voor Onderwijs en Arbeid (COA's) verzorgden de inbreng van de regionale middelen in het project. Zie voor een uitvoerige rapportage van de resultaten van het RUBS-onderzoek van 1992 Wieling, Van de Loo en Van der Velden (1993).
- 3 Dit heeft met name betrekking op de mate van onderbenutting en de uitwijkmogelijkheden naar andere beroepen.
 - 4 De schoolverlaters worden als werkloos getypeerd als zij op zoek zijn naar een betaalde baan van meer dan 12 uur per week, op dit moment geen betaalde baan hebben van 12 uur of meer per week, binnen twee weken kunnen beginnen als ze een geschikte baan hebben gevonden en ingeschreven staan bij het arbeidsbureau. Het op deze wijze bepaalde aantal werklozen wordt gerelateerd aan de werklozen plus het aantal werkenden, waarbij degenen die in militaire dienst zitten worden meegerekend.
 - 5 De waarden van de verschillende indicatoren worden ingedeeld in laag, gemiddeld en hoog op basis van het gemiddelde en de standaarddeviaties van de desbetreffende indicator (zie Wieling, De Grip & Willems, 1990).
 - 6 In de oorspronkelijke Gini-Hirschman coëfficiënt wordt een correctiefactor opgenomen om te corrigeren voor het gehanteerde aggregatieniveau. Deze correctieterm is hier echter weggelaten, vanwege het feit dat de correctieterm bijna gelijk is aan 1 bij een zo groot aantal beroepen. Bovendien kan bij het bepalen van de beroepsgroepspreiding, waarbij rekening wordt gehouden met het vereiste opleidingsniveau, niet eenduidig worden vastgesteld in hoeveel beroepen de schoolverlaters terecht kunnen komen.

Literatuur

- Grip, A. de, & Heijke, J. A. M. (1989). Het flexibilitieitspotentieel van universitaire studierichtingen. *Tijdschrift voor arbeidsvraagstukken*, 5(4), 69-81.
- Grip, A. de, Velden, R. K. W. van der, & Wieling, M. H. (1993). De arbeidsmarktpositie van MDGO-schoolverlaters. *Tijdschrift voor arbeidsvraagstukken*, 9(3), 241-252.

- Hoof, J. J. van, & Dronkers, J. (1980). *Onderwijs en arbeidsmarkt*. Sociologische monografieën. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Sheldon, G. (1985). *Die berufliche und geographische Flexibilität*. Nürnberg: Institut für Arbeitsmarkt und Berufsforschung der Bundesanstalt für Arbeit, Beiträge AB 92.
- Teulings, C. N., & Webbink, W. O. (1990). *De bepaling van arbeidsmarktrelevantie van opleidingen*. Amsterdam: Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam.
- Warnken, J. (1986). Zur Entwicklung der "internen" Anpassungsfähigkeit der Berufe bis zum Jahre 2000. Projektionen unter den Annahmen der Wachstumsszenarien der Prognos-Studie. *Mitteilungen aus der Arbeitsmarkt- und Berufsforschung*, 1, 119-133.
- Wieling, M. H., Grip, A. de, & Velden, R. K. W. van der (1992). *Indicatoren onderwijs-arbeidsmarkt technisch en economisch onderwijs (LBO en MBO)*. Maastricht: ROA-R-1992/4.
- Wieling, M. H., Grip, A. de, & Willems, E. J. T. A. (1990). *Een systematische kwalitatieve typering van arbeidsmarktinformatie*. Maastricht: ROA-W-1990/8.
- Wieling, M. H., Loo, P. J. E. van de, Velden, R. K. W. van der (1993). *Waar komen onze schoolverlaters terecht? De uitstroom en bestemming van het schooljaar 1990/1991*. Leeuwarden: Landelijk Dienstverlenend Centrum studie- en beroepskeuzevoorlichting.

Manuscript aanvaard 25-4-1994

Auteurs

R. K. W. van der Velden is hoofdonderzoeker bij het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Rijksuniversiteit Limburg.

M. H. Wieling was onderzoeker bij het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Rijksuniversiteit Limburg. Thans is zij werkzaam als wetenschappelijk medewerker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek te Heerlen.

Correspondentie-adres: ROA - Rijksuniversiteit Limburg, Postbus 616, 6200 MD Maastricht.

Abstract

Labour market position of school-leavers from secondary-education

R. K. W. van der Velden & M. H. Wieling. *Pedagogische Studiën*, 1994, 71, 326-339.

For several purposes it is important to gain a clear insight into the labour market position of different types of education. One may think of educational and vocational counselling, in which besides personal capabilities and preferences, labour market considerations may play an important role. Furthermore, information on the labour market position is important for educational and labour market policy in general. This article examines the labour market position of school-leavers of general secondary, junior vocational and intermediate vocational education on the basis of four key indicators. These indicators are divided into indicators describing the current situation on the labour market and indicators which give an impression of the risks school-leavers experience on the labour market. By combining these 'current situation' and 'risk' indicators a more complete view of the labour market position of school-leavers is obtained. The data used originate from a large-scale school-leavers' survey.